

۲۲۱۸۶۰۵

عنوان:

شروط و اعمال شکلی بطلان در آیین دادرسی مدنی

www.ketab.ir

مؤلف:

محسن رحیمی

سرشناسه : رحیمی، محسن، ۱۳۵۲-
عنوان و نام پدیدآور : شروط و اعمال شکلی بطلان در آیین دادرسی مدنی/ مولف محسن رحیمی.
مشخصات نشر : تهران: سنجش و دانش، ۱۴۰۰.
مشخصات ظاهری : ۱۵۰ ص.
شابک : ۹۷۸-۶۲۲-۰۵-۲۷۱۳-۸ : ۲۵۰۰۰۰ ریال
وضعیت فهرست نویسی : فیپا
موضوع : بطلان (آیین دادرسی جزایی) -- ایران
موضوع : (Criminal procedure) Expungement * Iran --
موضوع : آیین دادرسی مدنی -- ایران
موضوع : Iran -- procedure Civil
رده بندی کنگره : ۴۶۱۰ KMH
رده بندی دیویی : ۵۵۰۵/۳۴۵
شماره کتابشناسی ملی : ۸۴۰۰۶۵۵
اطلاعات رکورد کتابشناسی : فیپا

www.ketabo.ir

عنوان: شروط و اعمال شکلی بطلان در آیین دادرسی مدنی	سنجش و دانش www.sanjesh.ir sanjeshodanesh@iran.ir قیمت: ۲۵۰۰۰۰ ریال
مؤلف: محسن رحیمی	
ناشر: سنجش و دانش	
نوبت چاپ: چاپ اول - ۱۴۰۰	
تیراژ: ۳۰ نسخه	
شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۰۵-۲۷۱۳-۸	
نشانی: میدان انقلاب . خیابان انقلاب . خیابان دانشگاه . پلاک ۱۲۶ . تلفن: ۰۲۱۶۱۲۶	
«کلیه حقوق مادی و معنوی این اثر محفوظ می باشد»»	

فهرست مطالب

۸		مقدمه
۱۰		فصل اول: کلیات
۱۰		تعاریف
۱۰		۱-۱-۱ تعریف آیین دادرسی مدنی
۱۱		۱-۱-۲ تعریف قانون ماهوی
۱۱		۱-۱-۳ تعریف قانون شکلی
۱۲		۱-۱-۴ حالت های وضعی قرارداد
۱۲		۱-۳-۱-۱ قرارداد صحیح
۱۲		۱-۳-۱-۲ قرارداد باطل
۱۳		۱-۳-۱-۳ قرارداد غیرنافذ
۱۳		۱-۴-۱ ضمانت اجرای بطلان و عدم نفوذ
۱۴		۱-۴-۱-۱ تعریف ضمانت اجرا و اهمیت انواع آن
۱۶		۱-۵-۱ تعریف بطلان
۱۸		۱-۵-۱-۱ بطلان از نظر لغوی
۱۸		۱-۵-۱-۲ بطلان از نظر اصطلاحی
۲۰		۱-۵-۱-۳ ماهیت حقوقی بطلان
۲۳		فصل دوم: نظریه بطلان و ویژگی های آن
۲۳		۲-نظریه بطلان
۲۵		۲-۱-تعریف ابطال و تفاوت آن با بطلان
۲۶		۲-۱-۱ اقسام معاملات باطل
۲۸		۲-۱-۲ معاملات قابل ابطال
۳۰		۲-۲-ارکان دعوی ابطال معامله
۳۰		۲-۲-۱ خواهان دعوا
۳۰		۲-۲-۲ خواننده دعوا
۳۱		۲-۲-۳ خواسته دعوا
۳۱		۲-۲-۴ مالی بودن خواسته دعوا
۳۱		۲-۳-تفاوت معامله باطل و معامله قابل ابطال
۳۲		۲-۳-۱ تفاوت معامله قابل ابطال و معامله غیرنافذ
۳۲		۲-۳-۲ تفاوت بطلان و انحلال
۳۳		۲-۴-دعوی بطلان قرارداد در حقوق موضوعه

۳۳	۱-۴-۲ ادعای بطلان قرارداد
۳۳	۲-۴-۲ وقف بر مقصد نامشروع
۳۳	۳-۴-۲ عدم وجود قصد مشترک
۳۴	۴-۴-۲ معامله اکراهی
۳۴	۵-۴-۲ معامله محجورین
۳۴	۶-۴-۲ جهت نامشروع در معامله
۳۴	۷-۴-۲ شروط باطل
۳۴	۸-۴-۲ معامله فضولی
۳۵	۹-۴-۲ مشروعیت و منفعت عقلایی مورد معامله
۳۵	۱۰-۴-۲ فقدان اوصاف اساسی مورد معامله
۳۶	۱۱-۴-۲ اختیارات
۳۶	۱۲-۴-۲ عیوب مبیع
۳۶	۱۳-۴-۲ حجر یکی از طرفین در عقد وکالت
۳۶	۱۴-۴-۲ اخذ به شفعه
۳۷	۲- مسئولیت مدنی در اجرای عقد باطل
۳۷	۱-۵-۲ اسباب ضمان و علم و جهل طرفین در عقد باطل و قواعد فقهی آن
۳۸	۲-۵-۲ اسباب ضمان در عقد باطل
۳۹	۳-۵-۲ اثر علم و جهل طرفین در عقد باطل
۳۹	۴-۵-۲ معامله به قصد فرار از دین
۴۰	۵-۵-۲ مصلحت موکل
۴۱	۶-۵-۲ عالم بودن (بایع) فضول به حجر مشتری
۴۳	۷-۵-۲ عقود فاسد دارای اثر
۴۳	۸-۵-۲ آثار مسئولیت مدنی در اجرای عقد باطل
۴۴	۱-۶-۲ موجود بودن عین قرارداد
۴۵	۲-۶-۲ تلف عین قرارداد
۴۵	۳-۶-۲ ضمان منافع
۴۷	۴-۶-۲ تعاقب ایادی
۴۹	فصل سوم: بطلان در حقوق سایر کشورها
۴۹	۱-۳-۱ بطلان و سقوط
۵۰	۲-۳-۱ بطلان و عدم قبول
۵۲	۳-۳-۱ بطلان و انعدام
۵۶	۴-۳-۱ محل بطلان
۵۶	۵-۳-۱ دعوا
۵۹	۱-۳-۵-۱ عمل حقوقی شکلی (اجرایی)
۶۱	۲-۳-۲ تقسیمات بطلان
۶۵	۳-۳-۲ بطلان متعلق به مصلحت عمومی و بطلان متعلق به مصلحت اشخاص

۶۶	۴-۳ اسباب بطلان
۶۷	۱-۴-۳ اسباب شکلی بطلان
۶۸	۲-۴-۳ شکل در اعمال اجرایی
۶۹	۳-۴-۳ عمل شکلی
۷۰	۴-۴-۳ مظاهر شکلیت در اعمال اجرایی
۷۱	۱-۴-۴ امکان عمل اجرایی
۷۲	۲-۴-۴ اهمیت شکل در اعمال اجرایی
۷۴	۵-۴-۳ نظام بطلان به خاطر اسباب شکلی
۷۴	۱-۴-۵ نظام دعاوی نمونه
۷۵	۲-۴-۵ نظام دعاوی غیرعادی
۷۶	۵-۳ نظریه بطلان اختیاری
۷۶	۱-۵-۳ نظام بطلان در قوانین موضوعه
۸۱	۲-۵-۳ اسباب موضوعی بطلان
۸۲	۳-۵-۳ شروط موضوعی عمل اجرایی
۸۴	۱-۳-۵-۳ طرفین دعوی
۸۵	۲-۳-۵-۳ اشخاص ثالث
۸۷	۴-۵-۳ محل عمل اجرایی
۸۸	۵-۵-۳ نظام بطلان به خاطر عیب موضوعی
۹۰	۳-۶ آثار بطلان و تصحیح عمل باطل
۹۰	۱-۶-۳ آثار بطلان
۹۱	۲-۶-۳ اثر بطلان بر خود عمل اجرایی
۹۴	۳-۶-۳ اثر بطلان عمل بر اعمال اجرایی دیگر
۹۵	۱-۳-۶-۳ اثر بطلان عمل بر اعمال اجرایی سابق
۹۶	۲-۳-۶-۳ اثر بطلان بر عمل اجرایی لاحق
۹۷	۴-۶-۳ تصحیح عمل باطل
۹۸	۱-۴-۶-۳ تصحیح بطلان با زوال عیب
۱۰۰	۲-۴-۶-۳ تصحیح بطلان علی رغم وجود عیب
۱۰۱	۱-۲-۴-۶-۳ اسباب خاص
۱۰۱	۳-۴-۶-۳ سقوط حق استناد به بطلان
۱۰۲	۱-۳-۴-۶-۳ اسباب عام
۱۰۸	فصل چهارم: آثار بطلان در آیین دادرسی مدنی
۱۰۸	۱-۴ آثار بطلان
۱۱۱	۲-۴ اقسام ضمانت اجرای عدم رعایت تشریفات شکلی
۱۱۱	۱-۲-۴ صدور قرار در جهت رد دعوا
۱۱۵	۳-۴ صدور قرار رد دادخواست توسط دادگاه
۱۱۷	فصل پنجم: شروط و اعمال شکلی بطلان
۱۲۰	۱-۵ نظریه بطلان در حقوق ایران

علت وضع قواعد قانون آیین دادرسی مدنی، به جهت انجام احسن سیر دعاوی و حفظ نظم در دادرسی مدنی است و در نتیجه آن عدالت و احترام به حقوق انسانی تضمین می شود. تحقق این اهداف صرفاً با تدوین تضمیناتی امکان پذیر خواهد بود که تخلف از قواعد و شرایط مقرر در آیین دادرسی مدنی میسر نباشد و بدون وجود ضمانت اجرایی برای تخلف از قواعد مذکور، این قانون بی اثر خواهد بود.

یکی از تضمینها در جهت بی اثر شدن تخلف از قواعد دادرسی و مواجهه با شخصی که عملی بر خلاف قانون انجام داده است، بطلان است. زیرا بطلان اقدامات غیر قانونی موجب حفظ احترام قانون می باشد. باید توجه داشت که دیگر حمایت از اجرای قواعد دادرسی مدنی، مانند مجازاتهای کیفری و انتظامی یا جبران خسارت، به طور مستقیم در حفظ حقوق مورد حمایت نقشی ندارد و نسبت به مرتکب عمل خلاف قانون، اعمال شده و تنها زمینه ی حفظ و اجرای قواعد دادرسی را تضمین می کند. بنابراین بطلان که به معنای عدم ترتب آثار عمل اجرایی مخالف قواعد دادرسی است، بهترین شیوه برای مقابله با اقدامات مخالف قانون می باشد.

به همین منظور در کشورها، قانونگذاران برای حفظ مصالح عمومی و احترام قواعد قانون آیین دادرسی مدنی، سیستم خاصی را برگزیده اند و رعایت قواعد قانونی را با وضع نظامی برای بطلان اعمال خلاف قانون تضمین نموده اند. البته دیدگاه قانونگذاران و حقوقدانان کشورهای مختلف در رابطه با موضوع بطلان متفاوت است و مطالعه تطبیقی این دیدگاهها، نواقص و امتیازات هر یک از دیدگاه ها را نمایان می سازد.

در این کتاب شروط و اعمال شکلی بطلان اعمال اجرایی در حقوق ایران و مسایل راجع به آن مطرح شده است. هر چند قانونگذاران کشورهای مختلف نتوانسته اند تمامی موارد بطلان اقدامات مخالف قواعد دادرسی مدنی را از پیش تعیین کنند ولی تعاریف، احکام، آثار و سایر مسایل مربوط به بطلان در این پژوهش مطرح شده است.

هر نظام قانونی در جهت حمایت از مصالح اجتماعی گام بر می دارد که این مصالح گاه شکل مصلحت عمومی و زمانی شکل مصلحت فردی پیدا می کند و این مصالح، نیازهای جامعه را در

زمینه تحقق عدالت اجتماعی، مرتفع می‌سازد. در این میان قوانین نقش عمده‌ای در حمایت از مصالح مذکور دارند. قانون آیین دادرسی مدنی در اصل عبارت از مجموعه‌ای از قواعد شکلی است که عهده دار تنظیم اعمال برای اعمال حق می‌باشد. لذا با قبول این تعریف از قانون آیین دادرسی، در هر عمل اجرایی مراعات شکل قانونی ضرورت دارد.

ضمانت اجرای پیش‌بینی شده برای لزوم رعایت شکل قانونی و مخالفت از قواعد قانون آیین دادرسی، متعدد است. مثلاً مجازات انتظامی و اداری مانند تنبیه، هشدار، توبیخ و غیره یا مجازات مدنی مانند، اعاده وضع، پرداخت خسارت و غیره یا مجازات کیفری مانند حبس، جزای نقدی، و غیره از جمله این ضمانت‌اجراها می‌باشد. یکی دیگر از جلوه‌های تضمینی برای لزوم اجرای قواعد دادرسی، بطلان است که از مهمترین انواع ضمانت‌اجراهای مقرر برای مخالفت با بعضی از قواعد اجرایی است و تحقق آن، موجب بی‌اعتباری آثار قانونی اعمال مخالف قواعد دادرسی می‌گردد.

قانونگذاران این ضمانت اجرا را نسبت به برخی اقدامات، به صراحت پیش‌بینی کرده‌اند، لکن به دشواری می‌توان درباره همه آنها نسخه از قبل تعیین شده و یکسانی تهیه کرد و اغلب قانونگذاران با لحاظ قواعد کلی، تشخیص موارد بطلان را بر عهده قضاوت و مجریان قانون نهاده‌اند. ولی حقوقدانان با تفسیر از روح قوانین، ضابطه‌هایی را جهت قانونمند کردن این تشخیص، به دست آورده‌اند. بعلاوه دیدگاه قانونگذاران در برخورد با مخالفت از قواعد شکلی، یکسان نبوده است و حقوقدانان با تفسیر این قواعد لحاظ شده توسط قانونگذار، به تفکیک موارد آن اقدام کرده‌اند. همچنین آثار مترتب بر بطلان اقدامات اجرایی، مسأله دیگری است که مورد توجه قانونگذاران بوده است.

بطور کلی ضمانت اجرای بطلان، برای مخالفت از قواعد دادرسی مدنی پیش‌بینی شده است. لکن مقررات راجع به بطلان اقدامات عمل اجرایی خلاف قانون، باید از نظام خاصی تبعیت کند تا اجرای مقررات دادرسی، با تکرار مخالفت با قواعد دادرسی، به مخاطره نیفتد. به همین جهت برخی از کشورها نهاد خاصی را جهت کنترل پیش‌بینی کرده‌اند که نمونه‌ای از آن در پژوهش شناسانده شده است و بطور خلاصه احکام و آثار بطلان بیان گردیده است. وضعیت حقوقی قرارداد عبارتست از حکم وضعی آن قرار داد که ممکن است مشمول یکی از عناوین صحت، بطلان و با عدم نفوذ قرار گیرد. (زینالی، ۱۳۶۵: ۱۵) با این وجود برخی از حقوقدانان (شهیدی ۱۳۷۹، ج ۲: ۲۱) به تبعیت از

نظر برخی از فقها (نجفی، ۱۴۰۰ق، ج ۲۲: ۲۷) قراردادها را فقط به دو دسته صحیح و باطل تقسیم کرده اند و قرارداد غیر نافذ را از اقدام قراردادهای صحیح به شمار آورده اند.

تعارض و تضاد بین رعایت قواعد با آزادی انسان در دادرسی های مدنی متبلور می شود. قضات برای اجرای عدالت در رفع تعارض بین این موضوع، نیازمند در اختیار داشتن ملاکها و قواعدی می باشند تا در صورت تخلف از اجرای قوانین دادرسی آنها را اعمال نمایند. بطلان از مهمترین تاسیسات قانونی در فروع مختلف قواعد دادرسی مدنی است و نقش عمده ای را در این زمینه بر عهده دارد.

اهمیت بطلان در آنجا بروز می کند که قانون، بر اساس قواعد و ضوابط دقیق تنظیم شده توسط قانونگذار وضع شده است و هنگام نظم این قواعد موجب هتک احکام قانون می شود. بنابراین اقدامی که در نتیجه مخالفت با احکام قانون ظهور کرده است با وصف اقدام باطل شناخته می شود. بطلان ضمانت اجرایی است که بر هر عمل حقوقی شکلی که فاقد یکی از عناصر جوهری مذکور در قانون بوده مترتب می گردد. در اینجا است که اهمیت بطلان به اعتبار آنکه وصف التزام در رعایت قاعده دادرسی را نمایان کرده ظاهر می شود. علیرغم آن که این موضوع دارای چنین اهمیتی در قواعد دادرسی می باشد، عنایت ویژه ای در قوانین ایران متوجه آن نشده است. بنابراین ضرورت دارد که درباره قواعد بطلان و دیدگاه موجود در رابطه با آن مطالبی مطرح شده و تضمین رعایت قواعد دادرسی مدنی که حامی مصالح فردی و اجتماعی و میزان عدالت بین آنها و تحقق دادرسی عادلانه است را بشناسیم.

فصل اول: کلیات

تعاریف

۱-۱- تعریف آیین دادرسی مدنی

از آنجا که قانون آیین دادرسی مدنی یکی از بارزترین قوانین شکلی می باشد، بنابراین بر اساس نظر دو نفر از حقوقدانان درباره آیین دادرسی مدنی تعریف می شود. احمد متین دفتری آیین دادرسی